

RUDAMINOS DVARO RŪMŲ (LAZDIJŲ R.) EKSTERJERO SIENŲ TAPYBOS DEKORO KONSERVAVIMO PROBLEMAS

Audronė Kaušiniene

II „ARCHEODOMUS“

Filaretų 85-51, LT-01025 Vilnius

archeodomus@gmail.com

Straipsnyje pristatomos Lietuvoje unikali baroko sienų tapybos Rudaminos dvaro rūmų (Lazdijų r.) eksterjere išsaugojimo problemos, kurios iškilo ir sprendžiamos atliekant taikomuosius tyrimus bei konservavimo darbus. Pateikiamas architektų, polichromijos specialistų požiūris į neabejotinai vertingą kultūros paveldo išsaugojimą. Svarstoma, kokie konservavimo būdai turėtų būti taikomi, kai tenka tvarkyti ankstesnių panašių darbų padarytą žalą arba kai dėl įvairių priežasčių tarp natūros tyrimų ir dekoro konservavimo darbų praeina ne vieneri metai, per kuriuos nyksta atidengtas tapybos sluoksniu. Kokios turi būti taikomos laikinos priemonės, kad atidengta tapyba būtų apsaugota nuo žalingų aplinkos ir klimato poveikių? Finansavimo trūkumas dažnai lemia nedovanotinai lėtą, su ilgais pertrūkiais darbų eigą. Pristatoma, kokie Rudaminos rūmų eksterjero tapybos konservavimo metodai buvo pasirinkti ir kas juos lėmė.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Rudaminos dvaro rūmai (Lazdijų r.), barokas, sienų tapyba, konservavimas, restauravimas.

Rudaminos dvaro, esančio Lazdijų rajone, rūmai yra vieni iš nedaugelio Lietuvoje išlikusių tokio pobūdžio mūrinių pastatų, kurių eksterjeras kadaise taip gausiai papuoštas sienų tapyba. Jūratės Valužytės istoriniai tyrimai parodė, kad šis dvaras pradėtas kurti 1536–1537 m. bajoro Petro Plikio. 1740–1744 m. valdas nupirko Trakų vaivadijos išdininkas Mikalojus Turčionavičius-Sušickis, kuris atstatė dvaro ir palivarko pastatus, išplėtė valdas. 1923 m. žemės buvo išparceliuotos. 1940 m. dvaras nacionalizuotas. Pokario metais

dvarvietėje įsikūrė kolūkis. Rūmų pastate 1989 m. veikė kepykla¹.

¹ Istorinius duomenis apie Rudaminos dvarą žr.: Jūratė Valužytė, Rudaminos dvaras Lazdijų rajone. Istoriniai tyrimai, 2002, in: Z. ir R. Valiokų asmeninis archyvas.

Apie Rudaminos dvaro rūmų istoriją, taip pat daugiausia remdamasi J. Valužytės tyrimais, 2009 m. rašė Margarita Janušonienė; Margarita Janušonienė, „Aštriosios Kirsnos ir Rudaminos dvarai. Istorija ir dabartis“, in: *Acta Academia Artium Vilnensis*, 2009, t. 55: *Lietuvos dvarai: kultūros paveldo tyrinėjimai*, sud. Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 181–201.

1. Rudaminos dvaro rūmų pagrindinis vakarų fasadas,
Audronės Kaušininės nuotrauka, 2013

The main west façade of the Rudamina manor house

2001 m. dvaro rūmų pastatą įsigijo dabartiniai savininkai Ramūnas Valiokas ir jo žmona Zita Ambrutytė, kurie ir pradėjo rūpintis pastato tyrimais bei restauravimo darbais [1 il.]. Kadangi buvusio dvaro pastatai yra privati nuosavybė, todėl visi tyrimai ir restauravimo darbų eiga priklauso nuo savininkų entuziazmo ir finansinio pajėgumo. Tenka pastebėti, kad R. ir Z. Valiokai, būdami labai atsakingi ir metodiški, stengėsi ir tebesistengia padaryti visus paveldo objekto pažinimui ir išsaugojimui būtinus darbus. 2002 m. jų užsakymu buvo atlikti nemažai kainavę ansamblio istoriniai², po metų architektūriniai³ ir žvalgomieji polichromijos⁴ tyrimai. 2012 m. susirūpinta, kad galutinai nesunykusių rūmų fasade atrasta unikali baroko laikotarpio sienų

tapyba, todėl iki 2014 m. vykdyti būtini polichrominio dekoru avarinės būklės pašalinimo ir konservavimo darbai (vad. architektė restauratorė Audronė Kaušininė⁵). Šio straipsnio tikslas – išsamiai pristatyti pastarųjų konservavimo darbų eigą ir metodiką, kuri daugeliu atvejų taip pat yra unikali. Straipsnyje įvardijamos fasado autentiško tinko ir tapyto dekoru konservavimui naudotos medžiagos, įvairių restauracinių mišinių sudėtys, išsamiai aprašoma atliktų darbų eiga.

Pirmiausia, prieš pradėdant vykdyti konservavimo darbus, buvo įvertinta rūmų eksterjero sienų tapybos dekoru fizinė būklė. Kaip parodė 2003 m. gegužės mėnesį Idalijos Bėčienės atlikti interjero ir eksterjero žvalgomieji polichromijos tyrimai, eksterjeras išpuoštas XVIII a. III ketvirčio dekoru⁶. Vakaru fasade virš įė-

2 Jūratė Valužytė, Rudaminos dvaras Lazdijų rajone. Istoriniai tyrimai, 2002, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.

3 Rimas Valeckas, Daiva Valeckienė, Rudaminos dvaro rūmai. Architektūriniai tyrimai, 2003, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.

4 Idalija Bėčienė, Rudaminos dvaro rūmai. Žvalgomieji polichrominiai tyrimai, 2003, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.

5 Kaušininė Audronė, Rudaminos dvaro rūmų eksterjero sienų tapybinio dekoru konservavimas. Nekilnojamos kultūros vertybės konservavimo pasas, 2014, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.

6 Idalija Bėčienė, *op. cit.*

2. Rūmų vakarų fasado tapyto portalo kartušas-medalionas su vaisių girlianda, Audronės Kaušinienės nuotrauka, 2013

Cartouche-medallion of the painted portal of the west façade of the manor house with a fruit garland

jimo durų aptiktas kartušas-medalionas su savininkų Adomo ir Ievos Turčinavičių inicialais, jį supanti vaisių girlianda, tapyto portalo antablemento fragmentas [2 il.]. Virš kairio priebučio lango užfiksuotas to paties laikotarpio dekoru fragmentas su girliandos motyvu. Priebučio kairėje pusėje atidengtas vėlyvojo baroko laikotarpio dekoru fragmentas – lamperija su ištapytais rokailių ornamentais. Rytinio fasado dešinėje pusėje pro nubyrėjusius dažų sluoksnius buvo matomi tapyto dekoru elementai: angų apvadai ir glifai, po langais nutapytos nišos [3 il.]. Baroko laikotarpiu fasadai buvo ritmiškai suskaidyti vertikaliomis geltonos ochros lamperijomis, apjuostomis rausvos spalvos apvadais su rokailių ornamentika. Rytiniame fasade spalvos geriau išliko nei vakariniame. Kaip parodė tais pačiais 2003 m. atlikti rūmų architektūriniai tyrimai⁷, rytinio fasado antras iš dešinės pusės langas XIX a. pab. „perstumtas“ į kairę pusę. Kiti rytų fasado langai, išskyrus pirmąjį iš dešinės, neteko išorinių angokraščių, t. y. buvo perkelti į fasado plokštumą. Tos rekonstrukcijos metu rūmų eksterjero tapytas dekoras buvo uždažytas. Šiaurės fasade pastatytas priestatas.

⁷ Rimas Valeckas, Daiva Valeckienė, *op. cit.*

3. Rūmų rytinio fasado dešinėje matomi tapyto dekoru elementai, Audronės Kaušinienės nuotrauka, 2013

Elements of painted décor on the right side of the east façade of the manor house

Nors rūmų išorinių sienų polichrominių tyrimų metu užfiksuotas dekoras – tai unikalus vėlyvojo baroko epochos pasaulietinių pastatų dekoravimo pavyzdys, tačiau po pirmųjų žvalgomųjų tyrimų šia polichromija vėl rimčiau susirūpinta tik beveik po dešimtmečio, nes iki tol buvo atliekami būtinieji pastato avarinės būklės šalinimo darbai: sutvarkytas stogas, įrengti lietvamzdžiai, laikinai sutvarkytas lietaus vandens nuvedimas, apkraštuoti atšokusio nuo pagrindo tapyto dekoru fragmentai. Visa tai lėmė, kad 2012 m. spalio mėnesį vėl apžiūrėjus rūmų pastatą pastebėta, kad dėl atliktų darbų fasadų būklė pagerėjo. Tačiau sienų zondažuose atidengto sienų tapyto dekoru fragmentai jau buvo išblukę. Cokolinėje dalyje tinkas atšokęs nuo pagrindo, kadangi dar sovietmečiu buvo užtinkuota cementiniu skiediniu. Mūro ir tinko paviršiai pažeisti cheminės korozijos (padengti išsikristalizavusiomis druskomis) dėl sovietmečiu remontuojant pastatą netinkamai parinktų medžiagų⁸.

⁸ Nors dėl ribotų finansinių galimybių cheminiai tyrimai dar neatlikti, tačiau remiantis istoriniais tyrimais ir pirminės apžiūros metu patyrusiems restauratoriams aišku, kad sovietmečiu atliekant rūmų remontą, nesilaikyta medžiagų suderinamumo ir procesų grįžtamumo principų.

4. Rytų fasade atsidengusios autentiško tinko gilios išdažos po neaiškios kilmės cementiniu tinku, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2013

Deep fissures in the east façade revealing authentic plaster under the cement plaster of unknown origin

Vizualiai apžiūrėjus rūmų fasadų tapytą dekorą, nustatyta, kad sienų tapyba yra klajinė, keletą kartų uždažyta, pertinkuota, rytinio fasado cokolinė dalis užtinkuota neaiškios kilmės cementiniu skiediniu. Viršutiniai uždažymo sluoksniai, užtrynimai – kieti, stipriai sukibę su tapybos sluoksniu. Daugelyje vietų tapybos sluoksnis nubyrėjęs kartu su viršutinio tinko paviršinėmis dalimis, autentiškas tinkas su tapyba atsiskuokniavęs nuo pagrindo, sutrūkinėjęs. Tapybos sluoksnis sienų apatinėje dalyje po cementiniu pertinkavimu nestabilus, birus, silpnai laikėsi prie tinko, krito kartu su cementiniu tinku. Tapybą dengė nešvarumai, po atšokusiu tinku matėsi visokių gyvių sukauptos atliekos. Fasadų apačios padengtos balzganomis apnašomis, bespalviais kristalais, pilkomis dėmėmis. Buvo matyti daug mechaninių tinko pažeidimų, atsiradusių įvairiais laikotarpiais vykdant remontų darbus.

Bloga Rudaminos dvaro rūmų eksterjero sienų tapybos būklė nulėmė neatidėliotiną konservavimo darbų būtinumą. Savininkui rodant didelę iniciatyvą, darbus koordinuojantis architektas Evaldas Purlys ir restauratorių komanda, kurią sudarė Aušra Gervienė, Vita Gaidelytė bei Audronė Kaušiniene, nusprendė pašalinti cementinius tinkus, sutvirtinti avarinės būklės sienų

tapybą, atlikti papildomus detalesnius polichrominius tyrimus, kurie suteiktų daugiau informacijos rengiant polichromijos ir architektūros atkūrimo projektą.

2014 m. pavasarį, prieš pradėdant konservavimo darbus, fasadų sienų tapybos būklė buvo kruopščiai nufotografuota. Nuspręsta šiame etape neatidengti daugiau tapybos sluoksnio, o atlikti zondavimą tose vietose, kur reikia išsiaiškinti fasadų baroko laikotarpio architektoniką, sienų tapyto dekorą elementus, smulkias detales.

Pirmiausia nuo fasadų cokolio buvo pašalintas cementinis tinkas, betonas, kadangi virš jo esantis autentiškas tinkas buvo stipriai sudrėkęs, suiręs, padengtas druskomis, kurios migravo į pastato vidų. Todėl nuspręsta rytiniame fasade sienų apatinėje dalyje palikti dekoratyvinį neaiškios kilmės cementinį tinką, kadangi jis stipriai sukibęs su tapybos sluoksniu ir, bandant jį šalinti mechaniniu būdu, jis krito kartu su tapyba [4 il.]. Chemikams laboratorijoje nustačius dekoratyvinio tinko sudėtį ir pateikus rekomendacijas, ateityje bus galima tęsti tapybos sluoksnio atidengimą.

Tęsiant darbus buvo nuimtas sutrūkinėjęs, nekokybiškas, anksčiau pačių savininkų padarytas autentiško tinko apkraštavimas, kuris tuo metu buvo kaip laikina sienų tapybos apsauga. Pašalinus šalia tapybos esančius cementinius užtaisymus, atšokusį tinką, apkraštavimą, atsidengė gilūs autentiško tinko iškapojimai. Silpnai besilaikantys autentiško tinko kraštai, esantys šalia iškapojimų, buvo sutvirtinti, t. y. apkraštuoti užtaisant restauracinio tinko mase, savo sudėtimi artima autentiškam tinkui. Skiedinys buvo paruoštas iš:

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos (70 % aktyvumo, 50 % drėgnumo),
- 2,0 tūrio dalys plauto ir sijoto smėlio (2 mm frakcijos),
- 0,5 tūrio dalies marmuro miltų⁹.

9 Tinko iškapojimai sutvirtinami tradicinėmis restauracinėmis medžiagomis, kurios maišomos pagal medžiagų suderinamumo ir grįžtamumo principus.

Rytiniame fasade autentiškas tinkas su tapybos sluoksniu daugelyje vietų buvo atšokęs nuo plytų, kuriomis baroko laikotarpiu buvo išlygintas fasado paviršius. Autentiškas, silpnai besilaikantis ant pagrindo tinkas priklijuotas prie mūro tinkliniu būdu injekcijomis, keletą kartų injektuojant klijuojantį mišinį pro esamas kiaurymes. Klijavimui naudota tokia mišinio sudėtis:

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos,
- 1,0 tūrio dalis kvarcinio smėlio,
- 7 % kazeino emulsijos.

Problemiškose vietose, kur sienos buvo įdrėkusios ir matėsi druskų kristalai, norint išvengti druskų migravimo, ant mūro ir autentiško tinko buvo uždėtas „gydomasis“ kalkinis tinkas [5, 6 il.]. Paviršių nudruskinimas atliktas „aukos paviršiaus“ metodu, fasado tinkuotas plokštumas nutinkuojant didelio poringumo tinku, leidžiančiu porose kauptis ir kristalizuotis vandenyje tirpioms druskoms, migruojančioms į paviršių iš mūro ir apatinių istorinių tinko sluoksnių.

„Gydomasis“ tinkas paruoštas iš:

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos (70 % aktyvumo, 50 % drėgnumo),
- 2,2 tūrio dalies plauto ir sijoto smėlio (2,5 mm frakcijos),
- 0,2 tūrio dalies grūstų nesijotų plytų miltų,
- 0,2 tūrio dalies smulkintos anglies.

Uždėjus „gydomąjį“ tinką ir palaukus, kol jis išdžiūs, pastebėta, kad jo paviršius nedruskėja. Tapo aišku, kad pasirinktas nudruskinimo būdas pasiteisino, nereikėjo šalinti „gydomojo“ tinko ir buvo galima tęsti darbus.

Autentiškame tinke buvo daug smulkių paviršiaus išdaužymų, iškapojimų, plyšių, gilių įtrūkimų. Plyšeliai, duobutės buvo atsargiai mechaniškai išvalytos skalpe-liu, šepetėliu, paviršius sutvirtintas kalkiniu vandeniu. Tinko netektys buvo užtaisytos restauraciniu kalkiniu skiediniu, pagamintu iš:

5. Rūmų rytų fasade ant mūro ir autentiško tinko uždėtas „gydomasis“ kalkinis tinkas, Audronės Kaušienienės nuotrauka, 2013

“Curative” lime plaster laid on bricks and authentic plaster on the east façade of the manor house

6. Rūmų rytų fasade autentiško tinko išdaužymai, ištrupėjimai užtinkuoti restauraciniu tinku, Audronės Kaušienienės nuotrauka, 2014

Breakages and crumbings of authentic plaster on the east façade of the manor house covered with restoration plaster

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos (70 % aktyvumo, 50 % drėgnumo),
- 2,2 tūrio dalies plauto ir sijoto smėlio (2,5 mm frakcijos),
- 0,2 tūrio dalies grūstų nesijotų plytų miltų.

Pradžiūvus pagrindiniam tinkui, paviršius užtrintas skiediniu, paruoštu iš:

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos,
- 1,0 tūrio dalis kvarcinio smėlio (1 mm frakcijos).

Naujo tinko paviršių stengtasi suformuoti taip, kad jo faktūra būtų artima autentiško tinko paviršiui.

Atliekant tapybos sluoksnio pagrindo kraštų tvirtinimą, tinko ištrupėjimų ir išdaužų atkūrimą, atsidenė nestabilus, atšokęs tapybos sluoksnis, kuris buvo paklijuotas mišiniu, paruoštu iš:

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos (70 % aktyvumo ir 50 % drėgnumo),
- 1,0 tūrio dalis marmuro miltų,
- 4 % kazeino vandeninės emulsijos.

XIX a. pabaigos rūmų rekonstrukcijos metu buvo padidintos pastato langų angos. Langai neteko išorinių angokraščių, t. y. buvo perkelti į fasado plokštumą. Siekiant panaikinti šios rekonstrukcijos padarytą žalą sienų tapybai, reikėjo laikinai sutvirtinti mūrą, užtaisyti tinko nudaužymus. Taigi nuspręsta neatkurti buvusių langų angų, kol nebus atlikti išsamūs polichrominiai, architektūriniai tyrimai, parengtas restauravimo projektas.

Fasadų sienų apatinėje dalyje buvo atliktas nudruskinimas lignino kompresais, suvilgytais distiliuotu vandeniu. Nudruskinimo efektyvumas nuolat buvo kontroliuojamas. Mūro, sienų tapybos paviršiai antiseptikuoti 5 % natrio benzoato vandeniniu tirpalu.

Stebint paaiškėjo, kad tapybos konservacija būtų efektyvi, būtina stabilizuoti avarinės būklės autentišką

tinką. Kadangi sienų tapybos plotai labai dideli, tai tinko netektys buvo tvarkomos tose fasado vietose, kur grėšė tapybos praradimai. Pašalinus vėlyvesnio cementinio tinko intarpus, tinko išdaužymai, ištrupėjimai buvo užtinkuoti naujo tinko mase, savo sudėtimi artima autentiškam tinkui [6 il.].

Tinkuota dviem etapais skiediniu, paruoštu iš:

- 1,0 tūrio dalis kalkių tešlos (70 % aktyvumo, 50 % drėgnumo),
- 2,2 tūrio dalies plauto ir sijoto smėlio (2,5 mm frakcijos),
- 0,15 tūrio dalies grūstų nesijotų plytų miltų,
- 0,15 tūrio dalies smulkintos medžio anglies.

Trečiame etape paviršius užtrintas skiediniu, paruoštu iš:

- 1 tūrio dalis kalkių tešlos,
- 1 tūrio dalis kvarcinio smėlio (1 mm frakcijos).

ATODANGŲ SU TAPYTU DEKORU KONSERVAVIMAS

Kaip minėta, praėjus vienuolikai metų po žvalgomųjų tyrimų, atidegti sienų tapybos fragmentai išbluko. Reikėjo nuspręsti, kokios priemonės apsaugotų tapybą nuo neigiamo atmosferos poveikio. Konsultuojantis su kolegomis sienų tapybos restauratoriais ir chemikais padaryta išvada, kad tapybos laikinai uždengti nepatartina, geriausiai būtų ją sutvirtinti.

Savininkai nusprendė, kad kol kas galės finansuoti rytų fasado viršlangio [7 il.], vakarų fasado dviejų lamperijų [8, 9 il.] ir šiaurės fasado iliuziškai tapyto lango [10 il.] atidegtų tapybos fragmentų konservavimą.

Sutvarkius fasadų tapybos avarinę būklę, buvo tęsiami keturių geriau išlikusių dekorų fragmentų konservavimo darbai. Tapybos atidengimas buvo atliekamas mechaniniu būdu po truputį su skalpeliu pašalinant viršutinius nevertingus kalkinių klijinių dažų

7.

9.

10.

sluoksnius. Pašalinus vėlyvesnio tinko intarpus, tinko išdaužymus, didelės netektys ir plyšiai buvo užtinkuoti restauracinio kalkinio tinko mase, savo sudėtimi artima autentiškam tinkui. Atšokęs nuo plytų mūro autentiškas tinkas injekcijomis priklijuotas prie mūro. Atlikta dezinfekcija ir antiseptikavimas. Nestabilus tapybos sluoksnius buvo priklijuotas restauraciniu kazeininiu

8.

7. Rytų fasade virš trečio lango užfiksuoti lamperijos viršutinės dalies fragmentai prieš konservavimą, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2014

Fragments of the upper part of the dado above the third window of the east façade before conservation

8. Vakarų fasade priebučio kairėje pusėje tapyto dekoro fragmentai prieš konservavimą, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2014

Fragments of painted décor on the left side of the porch of the west façade before conservation

9. Vakarų fasado dešinėje pusėje tapytas dekoras prieš konservavimą, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2013

Painted décor of the right side of the west façade before conservation

10. Šiaurės fasado iliuziškai tapyto lango fragmentas konservavimo darbų pradžioje, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2013

Detail of illusionistic window painting on the north façade at the beginning of conservation works

11.

12.

13.

14.

11. Rytų fasado fragmentas, pabaigus pirmo etapo konservavimo darbus, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2014

Detail of the east façade after the first stage of conservation works

12. Rytų fasado viršulango tapyto dekoru ir lamperijos viršutinės dalies fragmentai po konservavimo, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2014

Details of the painted décor of the transom and the upper part of the dado of the east façade after conservation

13. Šiaurės fasade iliuziškai tapytas langas po konservavimo, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2014

Illusionistic window painting on the north façade after conservation

14. Priebučio kairėje tapyta lamperija po konservavimo, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2014

Painted dado on the left side of the porch after conservation

glaistu. Dulkės ir kiti nešvarumai nuo tapybos sluoksnio paviršiaus buvo nuvalyti distiliuotu vandeniu įmirkytais vatos tamponėliais. Pasitarus su chemikais, nuspręsta atlikti tapybos tvirtinimą kazeino emulsijos vandeniniu tirpalu. Eksperimentinių tvirtinimų keliu pasirinkta 1–2 % koncentracija, kad vėliau galima būtų atlikti retušavimo darbus. Konservavimo darbų eiga nuolat buvo fotografuojama [11–17 il.].

KONSERVAVIMO DARBAI TAIKANT TRANSFERIO METODĄ

Rytų fasado dešinėje pusėje po antru langu, nukritus cementiniam tinkui, atsidengė pažeisti lamperijos apatinės dalies fragmentai su medaliono motyvu [18 il.]. Ištapyto medaliono autentiškas tinkas su tapybos sluoksniu beveik visu plotu buvo atšokęs nuo pagrindo, sutrūkinėjęs, laikėsi tik keliuose taškuose. Norint išsaugoti lamperijos apatinėje dalyje nesilaikantį tapyto medaliono fragmentą, nutarta panaudoti „stacco“ transferio metodą¹⁰, kuris leidžia tapybą išsaugoti net tokiose, atrodytu, beviltiškosiose situacijose.

Šio fragmento pritvirtinti prie pagrindo injekcijų būdu, kaip tai daryta kitose fasado vietose, nebūtų pavykę, kadangi visas tapybos paviršius buvo suskilinėjęs. Po atšokusių tapybos pagrindu matėsi prikritisio suskilusio biraus tinko, kurio neįmanoma buvo pašalinti, todėl pasirinkta taikyti geriausiai tinkantį „stacco“ transferio metodą. Tam medaliono tapybos sluoksnį reikėjo nukelti nuo fasado, jį sutvirtinti klijuojant ant kito pagrindo ir tik tuomet grąžinti į pirminę vietą.

Tapybai nukelti nuo pagrindo buvo pagaminti kaulų klizai. Tapybos paviršius buvo padengtas šiltais kaulų klizais. Ant jo nedelsiant uždėta drobė, kuri per tepta tais pačiais kaulų klizais gerai padengiant visą paviršių, nelygumus. Paviršiui nudžiūvus, antrą kartą

¹⁰ „Stacco“ arba „strappo“ – tai ypač pažeistų freskų gelbėjimo priemonė, naudojama italų restauratorių. Plačiau žr.: „Strappo“, [interaktyvus], <http://brunelleschi.imss.fi.it/benozzogozzoli/technics/StrappoDetachment.html>.

15.

16.

17.

15. Priebučio kairėje lamperijos fragmentas po konservavimo, Audronės Kaušininės nuotrauka, 2014

Detail of the dado on the left side of the porch after conservation

16. Vakarų fasado sienų dekoras – iliuziškai tapytas langas ir lamperijos konservuojant, Audronės Kaušininės nuotrauka, 2014

Wall decor of the west façade – illusionistic window painting and a dado during conservation

17. Vakarų fasade iliuziškai tapyto lango dešinėje – lamperijos viršutinė dalis po konservavimo, Audronės Kaušininės nuotrauka, 2014

The upper part of the dado on the right side of illusionistic window painting on the west façade after conservation

18. Rytų fasado lamperijos medalionas prieš konservavimą, Audronės Kaušiniienės nuotrauka, 2013

Medallion of the dado of the east façade before conservation

buvo padengta kaulų klijais ir prie jo priklijuota rūpesnė drobė. Tęsiant transferio procesą, tapyba buvo nuimta nuo pagrindo. Klijams išdžiūvus palei drobės ir tapybos kraštą buvo pašalintas laikinas tinko apkraštavimas, silpnai besilaikantys tinko segmentai. Atsargiai buvo nuimtas prie drobės paklijuotas tapybos sluoksnis kartu su atšokusiu autentišku tinku. Tokiu būdu nukelta tapyba buvo padėta ant plokštės.

Buvo būtina sutvarkyti ir tapybos pagrindą. Padėtas (paguldytas tapybos paviršiumi ant plokštės) autentiškas tinkas skalpeliu išlygintas iki 3 mm storio. Nusiurbtos birios tinko dalys ir dulkės. Tapybos sluoksnio prarastas autentiškas tinkas sutvirtintas kazeinatu impregnuota drobe. Žemesnės tinko netektys „priaugintos“ glaistant kazeinatu, pagamintu iš:

- 2,0 tūrio dalys kalkių tešlos (70 % aktyvumo, 50 % drėgnumo),
- 1,0 tūrio dalis kazeino miltelių.

Straipsnyje pristatyti atlikti sienų tapybos konservavimo darbai Rudaminos dvaro rūmų fasade. Tačiau jie nėra baigti. Išsaugotą tapybos fragmentą bus galima perkelti ant fasado paviršiaus, kai bus pašalintas

cementinis skiedinys cokolinėje dalyje ir sutvarkyti fasado tinko skylimai bei ištrupėjimai. Kitas etapas – pradėtų darbų tęsimas: reikalingi detalūs polichrominiai tyrimai, būtina parengti tapybos dekoru atkūrimo projektą ir toliau konservuoti bei restauruoti tapybą.

VIETOJ IŠVADŲ

Rudaminos dvaro rūmų eksterjero tapybos išsaugojimas yra būtinas, tačiau komplikotas konservavimo ir restauravimo technikos prasme. Vykdomi procesai yra ilgi ir kruopštūs, reikalaujantys daug nuoseklaus darbo, taip pat ir lėšų. Straipsnyje buvo pristatytas tik atliktas neatidėliotinų konservavimo darbų procesas, nes didelės apimties restauracijai sunku rasti pakankamai lėšų.

Reikia pažymėti, kad dėl išskirtinės kultūrinės vertės 2015 m. vasario mėnesį dvaro sodybos fragmentai paskelbti valstybės saugomu kultūros paveldo objektu¹¹. Šis faktas teikia vilties, nes „valstybės saugomo“ statusas privatiems savininkams suteikia galimybę pretenduoti į valstybės išmokamas kompensacijas už paveldo tvarkybos darbus.

Gauta 2016 04 04

ŠALTINIAI

- Bėčienė Idalija, Rudaminos dvaro rūmai. Žvalgomieji polichrominiai tyrimai, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.
- Įsakymas „Dėl paskelbimo valstybės saugomu“, 2015 02 04; Nr. [V-77, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-11-04], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/73388490ac5c11e48ebccd46991dfff9>.
- Kaušiniene Audronė, Rudaminos dvaro rūmų eksterjero sienų tapybinio dekoru konservavimas. Nekilnojamos kultūros vertybės konservavimo pasas, 2014, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.
- Valeckas Rimas, Valeckienė Daiva, Rudaminos dvaro rūmai. Architektūriniai tyrimai, 2003, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.
- Valužytė Jūratė, Rudaminos dvaras Lazdijų rajone. Istoriniai tyrimai, in: R. ir Z. Valiokų asmeninis archyvas.

¹¹ Įsakymas „Dėl paskelbimo valstybės saugomu“, 2015 02 04; Nr. [V-77, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-11-04], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/73388490ac5c11e48ebccd46991dfff9>.

LITERATŪRA

- Janušonienė Margarita, „Aštriosios Kirsnos ir Rudaminos dvarai. Istorija ir dabartis“, in: *Acta Academia Artium Vilnensis*, 2009, t. 55: *Lietuvos dvarai: kultūros paveldo tyrinėjimai*, sud. Algė Andriulytė, Rasa Butvilaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, p. 181–201.
- „Strappo“, [interaktyvus], <http://brunelleschi.imss.fi.it/benozzogozzoli/technics/StrappoDetachment.html>.

THE PROBLEMS OF CONSERVATION OF THE DÉCOR OF MURAL PAINTINGS ON THE EXTERIOR OF THE RUDAMINA MANOR HOUSE (LAZDIJAI DISTRICT)

Audronė Kaušiniene

SUMMARY

KEYWORDS: Rudamina manor house (Lazdijai district), Baroque, mural painting, conservation, restoration.

The construction of the Rudamina manor began in 1536–1537 by the efforts of the nobleman Petras Plikis. In 1740–1744 the treasurer of the Trakai Voivodeship, Mikołaj Turczynowicz Suszycki, reconstructed the manor and folwark buildings, and expanded the estate. In the post-war years the estate housed a kolkhoz.

In 2001 Ramūnas Valiokas and his wife Zita Ambrutyte acquired the manor house and started the research and restoration works of the building. Scouting polychromic research on the interior and exterior of the manor house (led by Idalija Bėčienė) was conducted in May 2003. Fragments of valuable décor from the second half of the 18th century were discovered in the exterior. However, it was not until a decade after the first scouting research that concern was expressed over the polychromy of the façades of the manor house. In 2012 the roof of the building and water leakage was fixed. It was noticed that the fragments of wall painting décor uncovered during the probing had been faded, and plaster surfaces had been damaged by chemical corrosion. It was established that mural paintings were overpainted and plastered several times, and the socle part

of the eastern façade was plastered with cement mortar of unknown origin. The top layers of overpainting were thick and strongly bonded with the painting layer; authentic plaster with painting was flaked off the base and cracked. The painting layer under cement replastering on the lower part of the walls was unstable, dry, weakly attached to the plaster, and was falling off together with the cement plaster.

The poor condition of the exterior walls of the Rudamina manor house urgently required conservation works. It was decided to remove the cement plaster, reinforce the wall painting that was in critical condition, and perform additional detailed polychromic research that would provide more information for preparing a project of the restoration of polychromy and architecture. At this stage it was decided to keep the decorative cement plaster of unknown origin in the lower part of the east façade, as it was strongly bonded with the painting layer. The cracked borders of authentic plaster were removed. The weakly adhering edges of authentic plaster were reinforced with restoration plaster. Authentic plaster weakly adhering to the base was attached to the bricks by injections. In problematic places, where the walls were damp, bricks were covered with “curative” lime plaster. The losses of authentic plaster were fixed with restoration lime mortar. The unstable layer of painting that had come off was fixed with glue. Desalination and antiseptic treatment was performed.

As soon as the critical condition of mural painting on all façades had been stabilised, the conservation works of the four fragments of décor that survived in better shape were continued: a painting layer was uncovered, authentic plaster was reinforced and glued, the losses of plaster were restored, desalination and antiseptic treatment was performed, and the painting layer was glued, cleaned and reinforced. Conservation works on the fragment of the lower part of the dado of the east façade with a medallion motif were performed by applying the transfer method.

In the next stage the works of detailed polychromic research, restoration of painting décor and conservation of painting are to be continued. It is expected that the financial burden on the manor owners will be eased, as in 2015 the surviving fragments of the manor estate were declared a state-protected object of cultural heritage.